

Юрій Зубай

ФОРТЕПІАННА КОМПОНЕНТА У КОНЦЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОЇ ФІЛАРМОНІЇ 1960-х років

THE PIANO COMPONENT OF THE KYIV PHILHARMONIC'S CONCERT ACTIVITY IN THE 1960s

УДК 78.072(477.41)"1960":786.2

DOI: 10.31500/2309-8813.21.2025.345530

Юрій Зубай

доктор філософії,
викладач загального фортепіано
Київської муніципальної академії музики
імені Р. М. Глієра

Yurii Zubai

Doctor of Philosophy,
Lecturer of General Piano
Glière Kyiv Municipal Academy of Music

e-mail: yuriyzubay@gmail.com

orcid.org/0000-0003-1475-8368

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження фортепіанної компоненти концертної діяльності Київської філармонії у 1960-ті роки, що на сьогодні залишається малодослідженим сегментом в історії українського музичного виконавства. Акцент зроблено на виявленні фортепіанних репертуарних особливостей даного періоду, виконавських підходів у концертній діяльності творчих постатей піаністів-солістів, а також на просвітницькій місії філармонії в означений період. Проаналізовано концертні програми, в яких фортепіанна музика займала вагоме місце. Вперше в науковий обіг введено маловідому інформацію про життєтворчість одного із провідних піаністів того часу — Романа Гіндіна. Проаналізовано на конкретних прикладах значення концертної діяльності Віталія Сечкіна, а також викладачів Київської державної консерваторії у функціонуванні Київської філармонії у 1960-х роках. Окремо висвітлено гастрольну діяльність солістів, тематичну спрямованість концертів-лекцій та залучення іноземних виконавців. Побіжно розкрито панораму імен концертмейстерів-піаністів Київської філармонії 1960-х років. Значну увагу приділено репертуарній політиці установи, в якій поєднувалися ідеологічні настанови доби з популяризацією української та світової фортепіанної класики. Стаття спирається на архівні джерела, зокрема звіти концертної діяльності філармонії, що дозволяє вперше науково окреслити масштаби та характер функціонування фортепіанного мистецтва в межах провідного концертного осередку України.

Ключові слова: фортепіанне мистецтво, Київська філармонія, концертна діяльність, 1960-ті роки в музичному мистецтві, піаністи-солісти, музична культура УРСР.

Постановка проблеми. Українське фортепіанне мистецтво ХХ століття, попри інколи доволі непрості реалії часу, пройшло значний трансформаційний шлях. Свідченням цього є знана у всьому світі плеяда українських піаністів, діяльність яких прийшла саме на цю епоху; введення у фортепіанний виконавський репертуар зарубіжних піаністів творів українських композиторів, написаних саме у ХХ столітті; успіх на світовому фортепіанно-педагогічному поприщі наших співвітчизників, музикантське становлення яких прийшло саме на ХХ століття.

Поряд з тим, в історії українського фортепіанного мистецтва, навіть доволі близького у часовому відрізку від сучасності, й досі залишається чимало «білих плям». Зокрема діяльність такої знакової концертної установи, як Національна філармонія України, значною мірою є своєрідною *terra incognita*, а особливо її фортепіанна компонента. Власне цим і обумовлена актуальність даної статті, у рамках якої вперше буде здійснено комплексну спробу охопити фортепіанну компоненту в її діяльності у 1960-х роках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фортепіанне мистецтво 1960-х років у переважній більшості досліджень розглядається в контексті життєтворчості певних постатей, котрі в ті часи вели активну концертну діяльність, зокрема у розвідках Т. Гомон та І. Савчука [2], Ю. Зубая [4; 5], Н. Мальцевої [8], Т. Омельченко [10] та низці інших. Серед масштабних наукових праць, що висвітлюють фортепіанне виконавство другої половини ХХ століття, варто пригадати колективну монографію «Київська фортепіанна школа. Імена та часи» [6], у якій розглядаються творчі біографії провідних піаністів-педагогів Київської консерваторії, а також монографічне дослідження Н. Гуральник [3] та роботу В. Шульгіної [13].

Власне, діяльність Національної філармонії України стала предметом дослідження у праці М. Рижової, яка дослідила її у контексті змін в репертуарній політиці та перформативних проєктів 2023–2025 років, додатково подавши добірку цих проєктів та аналіз перформативної частини в них [11, с. 76]. Оглядово висвітлила найбільш знакові моменти в історії закладу Н. Семененко [12]. Саме у часовому відрізку 1960-х проаналізував діяльність українських філармоній Р. Бабійчук, зазначивши, що вони посідали важливе місце в організаційно-концертній діяльності: якщо у 1962 році філармонічні концерти в УРСР становили 53% від загальної кількості концертів, то у 1966-му — вже 61%. Зростає також у цей період кількість концертів, спрямованих на музично-естетичне виховання дітей та юнацтва: у 1966 році було проведено 7966 таких заходів [1, с. 28]. Спроба розглянути діяльність концертних закладів України у другій половині ХХ століття була здійснена у монографії В. Левко. Авторка зауважує, що концертно-гастрольна діяльність в УРСР від 1950-х років і до доби незалежності здійснювалася згідно з організаційними формами, визначеними законодавством СРСР. Попри значні здобутки концертних організацій УРСР у розмаїтті концертних акцій, в охопленні ними різних верств населення, а також у плані працевлаштування та фінансового забезпечення артистів, на концертний менеджмент радянської доби не могли не впливати такі негативні риси, як ідеологічна заангажованість, надмірна централізація управління, специфіка радянської планової економіки тощо [7, с. 106].

Мета статті — здійснити комплексне дослідження фортепіанної компоненти концертної діяльності Київської філармонії у 1960-ті роки задля виявлення її художньо-естетичних, репертуарних та організаційних особливостей; окреслити роль провідних піаністів-солістів у концертному житті у зазначений період; визначити місце фортепіанної музики в загальній культурній стратегії установи в контексті тогочасної музичної політики.

Виклад основного матеріалу. Фортепіанна музика посідала центральне місце у філармонійних програмах Київської філармонії у 1960-ті роки. Цей заклад як один із провідних концертних майданчиків не лише Києва, але й УРСР виконував важливу функцію у музично-му вихованні населення, презентуючи найкращі зразки світової та національної музики. Аналіз програм концертів філармонії демонструє широку палітру фортепіанного репертуару, який мали змогу слухати поціновувачі музики на організованих нею різноманітних заходах. Показовою є панорама імен знакових піаністів-солістів, які брали участь у філармонійних концертах. Провідним у цей період є Роман Гіндін (понад 800 виступів), також до участі в концертах запрошували викладачів-піаністів Київської державної консерваторії (далі — КДК) — Віталія Сечкіна, Лева Вайнтрауба, Раду Лисенко, Азу Рощину, Олександра Алексан-

дрова та інших; Київської середньої спеціальної музичної школи — Юлію Будницьку, Ігоря Рябова, Данила Юделеви́ча, Софію Добржанську. Нерідко у філармонійних програмах брали участь молоді виконавці, серед яких зустрічались тогочасні студенти КДК та навіть учні Київської середньої спеціальної музичної школи, які в майбутньому стали знаковими піаністами — Наталія Толпиго, Світлана Чепіга, Наталія Дереновська. Філармонійна сцена як найпрестижніший концертний майданчик для класичних музикантів також використовувалася для проведення конкурсів. Серед фортепіанних конкурсів 1960-х років слід згадати Перший український республіканський конкурс піаністів імені М. Лисенка (1962 рік, три тури у Колонному залі¹) та Республіканський конкурс піаністів, скрипалів і віолончелістів (1965 рік, три тури у Колонному залі).

Показово, що тематика концертів поза межами філармонії часто відповідала просвітницькій місії закладу. Ці концерти-лекції мали назви: «Як слухати та розуміти музику», «Музика та її виразові засоби», «Про що розповідає музика» тощо. Власне, контекст епохи також відобразився у назвах концертів лекцій — серед усіх концертів за участю піаністів-солістів ми знаходимо більше 200 концертів-лекцій, у назвах яких в різноманітних комбінаціях фігурує постать В. Леніна.

Лекторами у заходах філармонії 1960-х були тогочасні провідні музикознавці, серед яких Катерина Майбу́рова, Ада Герман, Світлана Алексеева. Також в означене десятиліття лекторську частину філармонійного колективу поповнили молоді музикознавці, згодом де-хто з них реалізувався в інших мистецьких інституціях — Галина Фількевич (з 1962-го; нині професор Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого), Лідія Короті́на (з 1964-го; загалом за 1960-ті провела понад 100 концертів за участю піаністів-солістів), Галина Бураковська (з 1964-го, лекторка близько 150 концертів за участю піаністів-солістів протягом 1964–1969 років), Тетяна Некрасова (з 1966-го). Також у програмах філармонійних концертів даного періоду зафіксовані поодинокі випадки лекторської діяльності Юлія Малишева (головного редактора видавництва «Музична Україна» у 1966–1976 роках), Ніни Матусевич (декана історико-теоретичного факультету КДК у 1972–1988 роках), Ніни Шурової.

Переважає більшість концертів філармонії представляла просвітницький напрям її діяльності. Приблизно понад 80% концертів, які організувала філармонія, проводились не в її приміщенні, тому піаністи (як і інші виконавці) здебільшого виступали у загальноосвітніх школах, будинках культури, санаторіях та інших закладах. Зазначмо, що загальна кількість концертів за участю піаністів-солістів, що їх провела філармонія впродовж 1960-х років, перебільшує 1300, але у Колонному залі з них відбулося менше 200 виступів.

Для тогочасного етапу діяльності філармонії характерний відносно чіткий розподіл штату на піаністів-солістів та піаністів-концертмейстерів. Випадки участі у концертах концертмейстерів як сольних піаністів-солістів були поодинокі і переважно лише у просвітницьких заходах, де вони брали участь паралельно і як концертмейстери. Аналогічно концерти, у яких піаністи-солісти демонстрували себе в концертмейстерському амплуа, були рідкістю. Це пов'язано зі складним, доволі часозатратним процесом підготовки концертмейстера до концертів. Адже здебільшого у збірних концертах (заходах за участю багатьох артистів) брав участь лише один концертмейстер, який мав вивчити фортепіанний акомпанемент як мінімум для кількох виконавців, а сама тривалість заходів була не менше одного відділення (орієнтовно 40 хвилин). Власне, штат концертмейстерів-піаністів філармонії у 1960-ті представляли такі визначні постаті, як Елеонора Пірадова, Гдалій Ельперін, Світлана Волик, Лев Острін, Альфред Кухарев. Вони перебували у тісній творчій співпраці із «солістами-непіаніста-

¹ У 1962 році Колонному залу Київської державної філармонії присвоєно ім'я Миколи Лисенка.

ми», найзнаковішими з яких були вокалісти Валентина Гірман, Володимир Єремеев, Владелина Ялcut, Лариса Остапенко, а також Володимир Ілляшевич (соліст-балалаєчник), Беба Приतिकіна й Ольга Пархоменко (солістки-скрипальки). Неябьяке значення мала діяльність концертмейстерів-баяністів — певною мірою це було продиктовано тим, що частина заходів філармонії організовувалась у приміщеннях, де не було фортепіано. Серед концертмейстерів-баяністів того періоду найяскравішими стали Анатолій Тихончук (з 1962-го), Іван Нализко, Іван Чукалін. Діяльність філармонійних піаністів-концертмейстерів, безумовно, потребує свого окремого дослідження, адже нерозривно пов'язана з концертно-виконавською діяльністю багатьох «солістів-непіаністів», що вимагає ретельного вивчення їхніх програм та гастрольної діяльності. Тому у нашій статті ми зосередимо увагу на діяльності піаністів-солістів.

Роман Гіндін (1924–2019) розпочав свою роботу у Київській філармонії у 1950-х роках, вже маючи звання лауреата українського республіканського конкурсу. На жаль, спеціальних праць, присвячених діяльності піаніста, не існує, тому про нього відомо вкрай мало. Р. Гіндін отримав освіту у Київській музичній школі-десятиріччі у довоєнні роки, потім продовжував навчання у КДК, яку закінчив у 1948 році. У 1970-х (в рамках філармонії) він створив ансамбль «Бурлеск», у виступах якого виконував партію фортепіано. До цього ансамблю входили також Аркадій Винокуров, Костянтин Столяр та інші музиканти. Популярність колективу була настільки велика, що його виступи неодноразово транслювали по Центральному телебаченню СРСР, зокрема у передачі «Навколо сміху». У філармонії Р. Гіндін плідно працював понад пів століття, а останні роки життя викладав у Київській дитячій музичній школі № 14. Окремою сторінкою творчої діяльності піаніста стали аранжування для фортепіанного ансамблю творів, написаних в оригіналі для різних інструментальних складів, серед них «Сумний вальс» В. Троценка, «Марш» С. Прокоф'єва, «Танець вогню» М. де Фалья. І все ж таки сьогодні для викладачів-піаністів ім'я Р. Гіндіна відоме перш за все як укладача-редактора (у співавторстві з Михайлом Карафінкою) низки збірників етюдів для різних класів музичних шкіл (сім випусків, чотири перевидання).

Основу виконавського репертуару Р. Гіндіна становила музика епохи романтизму та твори композиторів ХХ століття, за виключенням Сонати № 23 Л. Бетховена, яка переважно включалась у концерти-лекції, присвячені В. Леніну. Романтичний репертуар піаніста репрезентують Етюд № 12 оп. 10 Ф. Шопена; Рапсодія № 10 Ф. Ліста; Експромт Є. Брусиловського; цикл «Картинки з виставки» М. Мусоргського; «Пори року» П. Чайковського. У програмі піаніста також яскраво була представлена українська музика, а саме: етюди В. Косенка; пісня та прелюдія Л. Ревуцького; «Елегія» М. Лисенка; прелюд С. Жданова. Оскільки значна частина концертних програм була орієнтована на дітей, Р. Гіндін сформував у своєму «виконавському портфоліо» і так званий дитячий репертуарний сектор. До нього входили: «Дитячий альбом» В. Косенка, окремі п'єси для дітей Е. Гріга, Д. Кабалевського, Л. Ревуцького. Перелічені твори не вичерпують репертуару Р. Гіндіна — піаніст виносив їх на концертні виступи далеко не один десяток, а окремі навіть й сотні разів протягом 1960-х років. Протягом цього періоду репертуар Р. Гіндіна час від часу зазнавав трансформацій, поповнюючись новими зразками фортепіанної музики. Так, у 1964 році на концертах, присвячених Т. Шевченку, Р. Гіндін виконував «Прелюд пам'яті Шевченка» Я. Степового, що з'явився у його репертуарі у зв'язку зі святкуванням 150-річчя від дня народження поета. У 1968 році Р. Гіндін неодноразово брав участь у концертах-презентаціях нових творів композиторки М. Завалишиної й у подальшому він періодично включав її фортепіанні твори для дітей до свого репертуару.

Окреме місце у репертуарі Р. Гіндіна займають твори, які він виконував одноразово або не більше кількох разів. Ймовірно, цей репертуар готувався спеціально до тематичних концертів, присвячених музичній культурі певної країни. Сюди увійшли твори білоруських ком-

позиторів («Варіації» Е. Тирманд, «Жонглер», «Марш китайських піонерів» Д. Камінського; «Пісня» А. Богатирьова), латвійських («Мазурка» Я. Іванова), грузинських («Музичний момент» Р. Лагідзе).

Також у виконавському доробку Р. Гіндіна був представлений жанр концерту для фортепіано з оркестром. У 1960-х він виконував Концерт № 3 Д. Кабалевського (у 1960 році під орудою І. Блажкова); Концерт № 1 Ф. Шопена (у 1965-му — диригент В. Кожухар); Концерт № 1 П. Чайковського (у 1964-му під орудою С. Турчака, у 1965-му — В. Кожухара). Цей концерт Р. Гіндін в окремих концертах виконував також у сольній транскрипції.

Виконавська діяльність Р. Гіндіна у 1960-х не була обмежена виключно Києвом. З філармонійних звітів цього періоду відомо, що гастрольні турне Р. Гіндіна лише впродовж 1960 року включали виступи в Криму (кілька днів у різних містах), Дніпропетровську (нині Дніпро), Херсоні, Станіславі (нині Івано-Франківськ), Луцьку, Рівному.

Ще однією яскравою особистістю серед піаністів-солістів Київської філармонії у 1960-ті роки був Віталій Сечкін. Хоча участь у заходах філармонії він брав щорічно, його найбільш плідна діяльність припала на першу половину 1960-х. Він став значною постаттю в українському фортепіанному мистецтві, адже успішно проявив себе як концертуючий піаніст, педагог, що виховав не одну сотню професійних піаністів (30 років викладав у КДК, останні роки життя — у Кишинівській консерваторії), а також як композитор, який плідно працював у багатьох жанрах — від п'єс-мініатюр до концерту для фортепіано з оркестром [5, с. 89].

Особливістю діяльності В. Сечкіна у філармонії у 1960-ті було те, що він переважно виступав у Колонному залі або в гастрольних турне; натомість у концертах, що носили «просвітницький» характер і проводились в інших установах, музикант, як правило, не був задіяний. У 1960 році В. Сечкін отримав звання заслуженого артиста УРСР за плідну концертну діяльність у 1950-х роках (у 1951-му він отримав першу премію на конкурсі у Берліні, що й стало початком його активної гастрольної діяльності).

Упродовж 1960 року почути гру В. Сечкіна у концертах, які організовувала Київська філармонія, мали нагоду жителі Закавказзя: там проходили авторські концерти А. Штогаренка, де піаніст виконував з оркестром його твір «Партизанські картини». Того ж року Київська філармонія організувала сольний концерт В. Сечкіна в Одеській та Луганській філармоніях, у 1961 році — в Ужгородській, Львівській, Чернівецькій, Дніпропетровській, Луганській, Кишинівській (два дні) філармоніях. У 1961-му від Київської філармонії В. Сечкін мав гастрольне турне з сольною програмою по Азербайджану, Вірменії та Грузії. 1962 року він мав тритижневе сольне гастрольне турне, що включало виступи у Свердловську, Петропавлівську, Караганді, Алма-Аті (листопад); на закінчення турне маестро виступив із філармонічним оркестром у Луганську та двічі у Дніпропетровську (грудень). У 1963 році В. Сечкін виступав у Львові не лише з оркестром, а й як камерний ансамбліст з віолончелістом Вадимом Червовим та скрипалем Олексієм Гороховим. З цими музикантами В. Сечкін перегравав значну частину камерного репертуару, здійснив фондові записи низки фортепіанних тріо та присвятив їм окремі свої камерно-інструментальні твори («Поєму» для віолончелі і фортепіано — В. Червову, сонату для скрипки і фортепіано — О. Горохову).

Виконавський репертуар В. Сечкіна представляли переважно твори великих форм, у першу чергу — концерти для фортепіано з оркестром. Власне, у концертних залах Києва за участю В. Сечкіна протягом 1960-х були виконані: Концерт № 1 П. Чайковського (1960, під орудою Н. Рахліна), Концерт В. Сечкіна (1960, диригент Є. Дущенко), Е. Гріга (1960, диригент Н. Рахлін; 1964, диригент М. Колесса; 1965 — виступ у Колонному залі філармонії на два фортепіано, партію другого роялю виконував М. Сечкін, аналогічний виступ був також у 1966 році), Концерт № 5 Л. Бетховена (1961, диригент І. Блажков); «Партизанські картини» для фортепіано з оркестром А. Штогаренка (1961, диригент Е. Серов; 1967, диригент В. Кожухар).

Сольний репертуар В. Сечкіна, виконаний в рамках концертів Київської філармонії, складали: Партита № 2 Й. С. Баха; Сонати № 12, 14, 23 Л. Бетховена; «Сонет № 104 Петрарки» та Етюд фа мінор Ф. Ліста; «Серенада» Ф. Шуберта — Ф. Ліста, «Сегідилья» І. Альбеніса; етюди Ф. Шопена; поеми О. Скрябіна; прелюдії С. Рахманінова; Соната № 7 С. Прокоф'єва; «Мене-стрелі» К. Дебюссі.

Чільне місце у програмах В. Сечкіна займала музика українських композиторів, зокрема Скерцо Д. Клебанова; Полонез М. Лисенка; Соната і пісня Л. Ревуцького; Гавот В. Косенка; «Дві поеми» А. Штогаренка.

У свої концертні програми В. Сечкін часто включав власні композиторські твори, але сольних концертів з авторською програмою не давав. Ймовірно тому, що, по-перше, він належав до того типу піаністів-композиторів, творчість яких була орієнтована не на сольну фортепіанну музику, а на камерно-ансамблеву. По-друге, варто зазначити той факт, що композиторська діяльність не була для В. Сечкіна провідною у структурі його життєтворчості, — ключовими були виконавство і педагогіка, а нові власні твори з'являлись навіть не кожного року. По-третє, композиторський талант В. Сечкіна розкрився лише 1948 року (рік створення першого твору — Сонати для фортепіано № 1), і станом на 1960-ті у його творчому доробку було небагато композицій. Власне, до авторського фортепіанного репертуару В. Сечкіна у філармонійних заходах 1960-х (інші піаністи не виконували його сольних фортепіанних опусів), належать «Думка», варіації, Соната № 2. Серед мистецьких заходів філармонії були творчі зустрічі з композиторами, в окремих з яких брав участь В. Сечкін, і там він також виконував свої власні твори (Іл. 1).

Розгляньмо діяльність інших піаністів — викладачів КДК, які приймали участь у заходах філармонії у 1960-ті. Окрім згаданого В. Сечкіна, у концертних програмах фігурували викладачі кафедри спеціального фортепіано: Є. Ржанов (23 виступи), Б. Архімович (18 виступів), Р. Лисенко (15 виступів), А. Рощина (7 виступів), О. Александров (5 виступів), В. Сагайдачний (4 виступи), І. Рябов (3 виступи), О. Снегірьов (3 виступи), З. Єременко (2 виступи), Л. Вайнтрауб (2 виступи), Н. Вітте, В. Воробйов (по 1 виступу) (Іл. 2). Окремо варто згадати, що у 1968 році розпочала свою активну виконавську діяльність як піаністка-солістка у заходах Київської філармонії Людмила Марцевич — викладачка спеціального фортепіано КДК із 1976 року.

Серед педагогів кафедри загального та спеціалізованого фортепіано найбільшу активність у заходах філармонії в означений період виявив Микола Сільванський: він провів 10 виступів, серед яких — творчі зустрічі із ним як композитором. Варто зазначити, що його дитячі фортепіанні твори включали до своїх філармонійних програм Є. Мітельман та Д. Юделевич. Серед його колег по кафедрі епізодичні виступи мали П. Батюшков (3 виступи), К. Шамаєва (2 виступи), Ж. Аністратенко (1 виступ). І. Царевич двічі виступила зі «Слов'янським» концертом для фортепіано з оркестром Б. Лятошинського: у 1962-му — будучи паралельно викладачкою кафедри загального та спеціалізованого фортепіано і кафедри камерного ансамблю КДК, та у 1967-му — вже працюючи виключно на посаді викладача камерного ансамблю КДК.

Велике значення для розвитку фортепіанного виконавства в рамках діяльності філармонії у 1960-ті мала творча співпраця з іншими мистецькими осередками СРСР. Піаністи з інших міст України теж мали нагоду виступати у Київській філармонії (у рамках збірних концертів). Зокрема, Олег Криштальський (Львів) виступав з оркестром філармонії під орудою Ю. Луціва у 1962 році, виконавши Концерт № 1 А. Кос-Анатольського для фортепіано з оркестром на авторському концерті композитора; у 1965-му — з Концертом для фортепіано з оркестром М. Дремлюги (диригент С. Турчак) у рамках III пленуму Спілки композиторів України; того ж року — з Концертом № 2 для фортепіано з оркестром А. Кос-Анатоль-

ського в програмі фестивалю українського мистецтва «Дніпровські зорі». 1968 року О. Кришталевський у Колонному залі знову виконував Концерт для фортепіано з оркестром М. Дремлюги (диригент А. Власенко).

Не менш активну участь у заходах Київської філармонії цього періоду брала інша піаністка зі Львова — Марія Крушельницька. Серед її виступів відзначмо виконання циклу Етюдів оп. 19 В. Косенка (1966); Концерту для фортепіано з оркестром І. Драго (1967 — прем'єрне виконання, диригент В. Кожухар, 1968 — також під орудою В. Кожухара); прем'єрне виконання творів М. Колесси (1969).

З сольними концертами у 1960-х у Київській філармонії виступали піаністи — представники інших республік СРСР, серед них: у 1960-му році — Святослав Ріхтер (лауреат Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців), Ірина Зарицька (тогорічний лауреат Міжнародного конкурсу піаністів імені Ф. Шопена), Олексій Скавронський (лауреат Міжнародного конкурсу імені Б. Сметани). У 1964 році дала сольний концерт піаністка Нелі Акоюн (лауреат Міжнародного конкурсу імені Р. Шумана). Особливо відзначився подіями 1965 рік — тоді виступили Елісо Вірсаладзе, Марина Мдівані (лауреати Міжнародного конкурсу імені П. Чайковського), Маргарита Федорова (лауреат Міжнародних конкурсів імені Й. С. Баха та Б. Сметани), Галина Мієсєрова, Рудольф Керер (лауреат Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців), Віктор Єресько (лауреат міжнародних конкурсів Лев Власенко (лауреат міжнародних конкурсів), Станіслав Нейгауз (соліст Московської філармонії) [9]. У 1966 році Станіслав Нейгауз дав сольний концерт із творів О. Скребіна. У 1967-му Яків Флієр (народний артист СРСР, лауреат міжнародних конкурсів, професор) представив програму із творами Ф. Ліста, Ф. Шопена, Ф. Шумана, К. Дебюссі.

Увагу публіки привертали сольні концерти іноземних виконавців, завдяки маловідомому репертуару з творів композиторів тих країн, які представляли піаністи. Показовим був виступ у 1964 році Рудольфа Макудзинського в рамках гастрольних турне зі Симфонічним оркестром словацького радіо, де він виконував Концертино для фортепіано з оркестром Я. Циккера. У 1965 році Джон Браунінг (США) виконував Концерт для фортепіано з оркестром С. Барбера із Клівлендським симфонічним оркестром. Зауважмо, що адміністрація філармонії, прогножуючи велику кількість охочих послухати ці виконання, переносила виступи у Жовтневий палац, і подібне відбувалося нерідко зі заходами такого рівня. Того ж 1965 року Грант Іоханнесен (США) у своєму сольному концерті у Київській філармонії виконував «Варіації» А. Копленда. У 1967 році Снежана Барова (Болгарія) представила репертуар, в якому були фортепіанні твори болгарських композиторів — болгарська рапсодія «Вардар» П. Владігєрова і Токата В. Казанджієва. 1969 року Аніко Сегеді (Угорщина) виконала Концерт для фортепіано з оркестром Б. Бартока у супроводі Угорського державного симфонічного оркестру; того ж року португальський піаніст Секейра Коста включив до програми твір свого співвітчизника Ж. Карвалью — Токату та Анданте.

У сезонах 1967–1969 років серед іноземних виконавців у заходах Київської філармонії переважали піаністи, які приїжджали із сольними концертами. У 1967 році виступили Жак Жанті (Бельгія), Іван Моравец (Чехословацька Соціалістична Республіка), Жан Бернар Пом'є (Франція), Франсуа Тіольє (Франція), Джон Браунінг (США), Бернар Ренгессен (Франція). У 1968 році — фортепіанний дует у складі Полін Марсель та Рая Біргер (Франція), Майкл Ролл (Великобританія), Марта Аргеріх (Аргентина), Клаудіо Аррау (Чілі), Мішель Богнер (Франція), Пауль Бадур-Шкода (Франція) (Іл. 3), Жан Бернар Пом'є (Франція, два концерти). У 1969-му — Франс Кліда (Франція), Ерік Хейдсік (Франція), Інгер Вікстрем (Швеція), Джон Огдон (Великобританія), Міша Діхтер (США, два концерти).

Основна творча діяльність Київської філармонії відбувалась в межах концертних сезонів (вересень — початок червня), але у влітку вона також не зупинялася. Найяскравішою подією літніх періодів стали симфонічні концерти Державного симфонічного оркестру філармонії, що проводилися у Першотравневому саду. З 1966 року вони носили назву «Київські симфонічні вечори». Серед різноманіття оркестрової музики, що виконувалася, значне місце відводилося жанру концерту для фортепіано з оркестром. Окрім вищезгаданих піаністів у рамках заходу виступали: Юлія Селівохіна (1960, Концерт № 2 С. Рахманінова, диригент С. Мацюян; 1962, Концерт № 3 С. Рахманінова, диригент Р. Матсов); Юлія Алексеева (1960, Концерт № 1 Й. Брамса, диригент К. Кондрашин); Ігор Рябов (1961, Концерт № 3 С. Рахманінова, диригент С. Мацюян); Володимир Селівохін (1961, Концерт № 1 П. Чайковського, диригент Н. Рахлін; 1962, Концерт № 3 Л. Бетховена, диригент А. Апкарян; 1965, Концерт № 1 П. Чайковського, диригент С. Турчак); Елеонора Ткач (1962, Концерт № 4 С. Рахманінова, диригент Л. Балабайченко); Сергій Сільванський (1964, Концерт № 1 С. Прокоф'єва, диригент Р. Хурцилава).

Висновки. Дослідження фортепіанної компоненти концертної діяльності Київської філармонії у 1960-ті роки дозволяє зробити низку важливих узагальнень. По-перше, фортепіанна музика у цей період посідала одне із провідних місць у репертуарній стратегії філармонії, що зумовлено як високим рівнем виконавців, так і попитом на фортепіанні жанри серед широкої аудиторії. По-друге, діяльність піаністів-солістів відзначалася значною виконавською активністю та широкою географією, охоплюючи як столичні, так і регіональні концертні майданчики, враховуючи регулярні гастрольні турне по Україні та за її межами.

Особливу роль у популяризації фортепіанного мистецтва відігравали концерти-лекції, що поєднували виконавський та просвітницький аспекти й відповідали ідеологічним запитам доби. Важливим складником філармонійного життя була також діяльність концертмейстерів-піаністів, які забезпечували супровід солістів-інструменталістів і вокалістів, часто у складних умовах та з обмеженими ресурсами.

Київська філармонія виступала платформою не лише для провідних українських піаністів, але й для митців з інших республік СРСР та з-за кордону, сприяючи збагаченню музичної палітри та міжкультурному обміну. Таким чином, фортепіанний складник концертної діяльності Київської філармонії у 1960-ті роки постає як потужний чинник розвитку музичної культури в УРСР, що поєднував естетичну якість із соціокультурною місією.

Перспективи подальших досліджень можуть полягати у ґрунтовному аналізі виконавської діяльності концертмейстерів-піаністів, чий внесок у філармонійну практику часто залишався поза межами дослідницької уваги, попри їх ключову роль у організації концертного процесу.

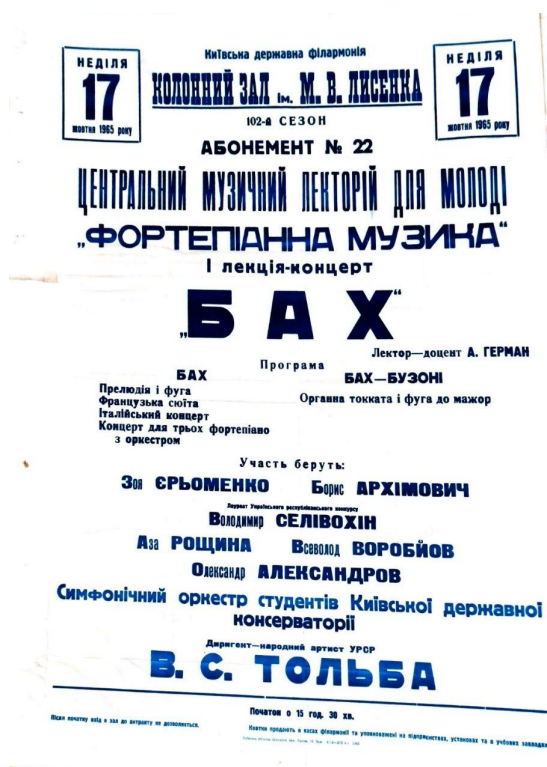
Доцільним є також розширення географії досліджень і охоплення діяльності інших філармоній України з метою порівняльного аналізу регіональних особливостей розвитку фортепіанного мистецтва в умовах радянської культурної політики. Окремим напрямом можуть стати студії, присвячені аналізу фортепіанного репертуару з позицій його ідеологічного, освітнього та художнього навантаження, а також вивчення впливу державної культурної стратегії на добір і поширення музичного матеріалу.

Значний потенціал має біографічне дослідження маловідомих постатей піаністів та музикознавців, які брали участь у філармонійних заходах, зокрема шляхом залучення архівних матеріалів, усної історії та фондів концертних записів. Усі ці напрями сприятимуть глибшому осмисленню історії українського фортепіанного виконавства та його ролі в розвитку музичної культури ХХ століття.

Ілюстрації

Іл. 1. Афіша сольного концерту Віталія Сечкіна у Київській державній філармонії (1965)

Іл. 2. Афіша концерту фортепіанної музики в Київській державній філармонії.

Серед виконавців — викладачі кафедри спеціального фортепіано Київської державної консерваторії — Зоя Єрьоменко, Борис Архімович, Аза Рощина, Всеволод Воробйов, Олександр Александров (1965)

Іл. 3. Обкладинка програми виступу австрійського піаніста Пауля Бадурі-Шкоди у Київській державній філармонії (1968)

Література

1. Бабійчук Р. В. Сторінки трудового життя : автобіографічний нарис. Київ : ВВП «Компас», 2005. 52 с.
2. Гомон Т., Савчук І. Виконавсько-педагогічна творчість І. С. Царевич у контексті становлення українського камерно-інструментального виконавства другої половини ХХ століття. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2013. Вип. 9. С. 159–174.
3. Гуральник Н. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія. 2-е вид., випр. Київ : НПУ, 2021. 460 с.
4. Зубай Ю. М. Віталій Сечкін — піаніст, педагог, композитор. *Культурологічний альманах*. 2023. № 4. С. 226–230. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.31>
5. Зубай Ю. М. Проект творчого універсалізму в діяльності педагогів-піаністів Київської консерваторії другої половини ХХ століття : дис. ... докт. філософії. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 2024. 231 с. URL : <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/disertatsiya-zubai-21-1.pdf> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Київська фортепіанна школа. Імена та часи: колективна монографія / автор проекту Т. О. Рощина; авт.-упоряд. Т. О. Рощина, О. В. Ринденко. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 630 с.
7. Левко В. І. Концерт як мистецьке явище в культурному просторі України другої половини ХІХ — початку ХХІ століття. Київ : НАКККиМ, 2021. 152 с.
8. Мальцева Н. Робота над технікою в класі професорки Ази Рощиної. *Українське музикознавство*. 2021. № 47. С. 114–120.
9. Національна філармонія України: офіційний сайт. URL : <https://philarmonia.com.ua/istoriya-nacziionalnoyi-filarmoniyi-ukrayiny/> (дата звернення: 10.06.2025).
10. Омельченко Т. А. Валерій Сагайдачний: невідомі сторінки біографії. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2025. № 142. С. 191–202. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2025.142.327893>
11. Рижова М. Перформативні проекти в репертуарі Національної філармонії України: особливості сценічного втілення та публічної презентації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 84. Т. 3. С. 76–83.
12. Семененко Н. Культурна стратегія і стратегіми Національної філармонії України: естетичні виклики епох. *Студії мистецтвознавчі*. 2015. № 1. С. 56–63.
13. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ДАКККиМ, 2008. 263 с.

References

1. Babiichuk, R. V. (2005). *Storinky trudovoho zhyttia: avtobiografichnyi narys* [Pages of Working Life: An Autobiographical Essay]. Kyiv: VVP "Kompas" [in Ukrainian].
2. Homon, T., & Savchuk, I. (2013). *Vykonavsko-pedahohichna tvorchist I. S. Tsarevych u konteksti stanovlennia ukrainskoho kamerno-instrumentalnoho vykonavstva druhoi polovyny XX stolittia* [Performing and Pedagogical Activity of I. S. Tsarevych in the Context of the Development of Ukrainian Chamber-Instrumental Performance of the Second Half of the 20th Century]. *Artistic Culture. Topical issues*, 9, 159–174 [in Ukrainian].

3. Huralnyk, N. (2021). *Ukrainska fortepianna shkola XX stolittia v konteksti rozvytku muzychnoi pedahohiky: istoryko-metodolohichni ta teoretyko-tekhnologichni aspekty* (2nd ed., rev.) [Ukrainian Piano School of the 20th Century in the Context of the Development of Music Pedagogy]. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University [in Ukrainian].
4. Zubai, Yu. (2023). Vitalii Siechkin — pianist, pedahoh, kompozytor [Vitalii Siechkin: Pianist, Pedagogue, Composer]. *Kulturolohichniy almanakh*, 4, 226–230. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.31> [in Ukrainian].
5. Zubai, Yu. (2024). *Proiekt tvorchoho universalizmu v diialnosti pedahohiv-pianistiv Kyivskoi konservatorii druhoi polovyny XX stolittia* [The Project of Creative Universalism in the Activities of Piano Pedagogues of the Kyiv Conservatory of the Second Half of the 20th Century]. (PhD dissertation). Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Kyiv. Retrieved from <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/disertatsiya-zubai-21-1.pdf> [in Ukrainian].
6. Roshchyna, T. O. (Ed.). (2013). *Kyivska fortepianna shkola. Imena ta chasy* [Kyiv Piano School: Names and Times]. Kyiv: Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music [in Ukrainian].
7. Levko, V. I. (2021). *Kontsert yak mystetske yavyshe v kulturnomu prostori Ukrainy druhoi polovyny XIX — pochatku XXI stolittia* [The Concert as an Artistic Phenomenon in the Cultural Space of Ukraine from the Second Half of the 19th to the Early 21st Century]. Kyiv: National Academy of Culture and Arts Management [in Ukrainian].
8. Maltseva, N. (2021). Robota nad tekhnikoju v klasi profesorky Azy Roshchynoi [Work on Technique in the Class of Professor Aza Roshchyna]. *Ukrainske muzykoznavstvo*, 47, 114–120 [in Ukrainian].
9. National Philharmonic of Ukraine. (n.d.). *Istoriia Natsionalnoi filarmonii Ukrainy* [History of the National Philharmonic of Ukraine]. Retrieved from <https://philarmonia.com.ua/istoriya-naczionalnoyi-filarmoniyi-ukrayiny/> [in Ukrainian].
10. Omelchenko, T. A. (2025). *Valerii Sahaidachnyi: nevidomi storinky biohrafii* [Valerii Sahaidachnyi: Unknown Pages of Biography]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 142, 191–202. <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2025.142.327893> [in Ukrainian].
11. Ryzhova, M. (2025). *Performatyvni proiekty v repertuari Natsionalnoi filarmonii Ukrainy: osoblyvosti stsenichnoho vtilennia ta publichnoi prezentatsii* [Performative Projects in the Repertoire of the National Philharmonic of Ukraine]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 84(3), 76–83 [in Ukrainian].
12. Semenenko, N. (2015). *Kulturna stratehiia i stratehemy Natsionalnoi filarmonii Ukrainy: estetychni vyklyky epokh* [Cultural Strategy and Strategems of the National Philharmonic of Ukraine]. *Studii mystetstvoznavchi*, 1, 56–63 [in Ukrainian].
13. Shulhina, V. D. (2008). *Ukrainska muzychna pedahohika* [Ukrainian Music Pedagogy]. Kyiv: DAKKKiM [in Ukrainian].

Yurii Zubai

THE PIANO COMPONENT OF THE KYIV PHILHARMONIC'S CONCERT ACTIVITY IN THE 1960S

Abstract. The article presents a comprehensive study of the piano component of the Kyiv Philharmonic's concert activity in the 1960s, a field that remains relatively understudied in the history of Ukrainian musical performance. The focus is on identifying the repertoire characteristics of this period, the performance approaches of leading pianist-soloists, and the educational mission of the Philharmonic at the time. The study analyzes concert programs in which piano music occupied a significant place. For the first time, the article introduces into scholarly circulation the most complete biographical and performance-related information to date about Roman Hindin, one of the leading pianists of the era. The significance of Vitalii Sechkin's concert activity and his lectures at the Kyiv State Conservatory for the Philharmonic's development in the 1960s is examined through concrete examples. The touring activity of soloists, thematic orientations of concerts and lectures, and the involvement of foreign performers are also addressed. Additionally, the article outlines, in passing, a panorama of the concertmaster-pianists of the Kyiv Philharmonic during this decade. Considerable attention is devoted to the institution's repertoire policy, which combined the ideological directives of the period with the promotion of Ukrainian and international piano classics. The study is based on archival sources, particularly reports on the Philharmonic's concert activities, which make it possible for the first time to systematically outline the scale and character of piano art within Ukraine's leading concert institution of the 1960s.

Keywords: piano art, Kyiv Philharmonic, concert activity, 1960s in musical art, solo pianists, musical culture of the Ukrainian SSR.